

V.V.H.

ONS HEEM
MEDEDELINGEN VAN HET
VERBOND VOOR HEEMKUNDE

JG. VIII, 4

HERFSTMAAND 1950.

VERSCHIJNT
TWEEMAANDELIJKS

ONS HEEM

Mededelingen van het Verbond voor Heemkunde

Jaargang VIII

Nr. 4

Herfstmaand 1950

INHOUD

Hoevenbouwonderzoek en Kempische Hoeven *Lic. A. van Gorp*
Nog aantekeningen over het Bouwen op het Platteland in vroegere
Eeuwen *A. Lowyck*

Heemschut :

Hoe onze Ambachtslui aan Heemschut doen. *J. Weyns*

Sprokkelingen :

130. Nog Kruisen langs Wegen. — 131. — Het Archief van een
Dorpsfotograaf. — 132. Ook een Record. — 133. Wever-
trots. — 134. Begrafenisgebruiken. — 135. Oproep aan eer-
lijke Vinders. — 136. Een uitstekend Initiatief.

Van Heem tot Heem :

Heist-op-de-Berg : Heemkundige tentoonstelling *J. Weyns*
In onze Verbondsfamilie.
Van onze Medewerkers.
Vraagteken.
Dienst en Wederdienst.

Heemkundige Bibliografie :

1. Ideologische Classificatie.
2. Geografische Classificatie.

« Ons Heem », tweemaandelijks tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde. — Jaarabonnement voor de jaargang 1950 : gewoon lidmaatschap : 60 fr. ; steunend lidmaatschap : 100 fr. ; beschermend lidmaatschap : 250 fr. Over te schrijven op postrekening nr 49.59.81, « Verbond voor Heemkunde, Tervuren ». — Redactie : Dr. Jozef Weyns, « Ten Bosch », Heist-op-de-Berg. — Redactiesecretaris : Leo Simoens, Postbus 1171, Brussel I. — Administratie : Drs. Raf van den Abeele, « 't Roodborstje », Deurle-aan-Leie. — Ruil- en recensiedienst : Drs. Jozef van Overstraeten, Leopold III laan 37, Aalst. — Familiekundige dienst : Ir. Albert Clabots, de Meesterestraat 28, Zwevegem. — Penningmeester van het Verbond : Dr. jur. Paul Leynen, Hoogvorstweg 23, Tervuren. — Verbondssecretaris : Maurits van Coppenolle, Van Leeg tot Zand 1, St-Andriesbrugge. — Drukker : « De Berk », Graaf van Egmontstraat 41, Antwerpen.

Hoevenbouwonderzoek en Kempische Hoeven

I. DOELSTELLINGEN EN ONDERZOEKINGSMETHODEN

Sinds het verschijnen van R. Henning's « Das Deutsche Haus » in 1882 heeft niet enkel de onderzoekingsmethode op het gebied van de hoevenbouw veelvuldige wijzigingen ondergaan, maar ook het doel, dat men zich aanvankelijk stelde, raakte meer en meer op de achtergrond.

Wanneer Henning de hoeven indeelde in Frankische, Opperduitse, Saksische, Friese en Oostduitse typen, meende hij achter de verbreiding van deze typen het oorspronkelijke kolonisatiegebied dezer onderscheidelijke stammen te kunnen terugvinden. C. V. Tréfois merkt in zijn « De Bouw der Boerenhoeven in de Zuidelijke Nederlanden » (1941) hierbij op, dat deze doelstelling, hoe verleidelijk ze ook was, niet kon voldoen, daar het verband tussen volksstam en wooncultuur historisch niet verantwoordbaar bleek. Tot het opmaken van zijn indeling was Henning uitgegaan van het grondplan van de hoeve.

Al spoedig echter stelde men vast dat eenzelfde grondplan verscheidene mogelijkheden bood tot uiteenlopende konstrukties van het gebouw zelve. Inmiddels was ook de indeling van R. Meringer en O. Lauffer in hoeven met één of met twee haarden op de achtergrond geraakt en het is de verdienste van H. Schwab (« Die Dachformen des Bauernhauses in Deutschland und in der Schweiz » 1914 en « Volkskunde und Hausforschung » in het « Archiv für Volkskunde » nr. 23, 1920/21) op de konstruktie van het dak de aandacht te hebben gevestigd.

Maar ook deze zuiver optische methode

kon geen voldoening meer schenken van het ogenblik dat men, dieper ingaande op de architectuur van het dak, tot de vaststelling kwam, dat zowel een gordingdak (« Pfettendach ») als een keperdak (« Sparrendach ») zich als hoogdak (« Hochdach ») kunnen voordoen.

Bovendien heeft F. Steinbach, in zijn « Studien zur Westdeutschen Stammes- und Volksgeschichte » (1926), er op gewezen dat de dakkonstruktie de algemene opbouw en dus ook het grondplan verregaande kan beïnvloeden. Dit laatste geldt vooral voor het gordingdak, daar de stijlen die het dak stutten in de wand dienen ingebouwd te worden, waaruit volgt dat de wanden zich naar de stijlen te richten hebben terwijl een huis met een keperdak naar willekeur kan verlengd of verbreed worden. Het gebeurde echter ook wel dat men zich in het eerste geval (gordingdak) niet aan de stijl stoorde bij het opmaken van het grondplan, maar dan kwamen deze op de meest onmogelijke plaatsen midden in huis te staan. Dit was o.a. ook het geval in het geboortehuis van Mgr Heylen te Kasterlee, dat dateerde uit het midden der 17e eeuw.

Het ging er erg op lijken, dat men bij het huisbouwonderzoek in een slop geraakt was, ware er inmiddels niets anders gebeurd. Men had het oorspronkelijke doel, een verband te leggen tussen volksstam en wooncultuur, laten varen daar er zich nieuwe perspectieven hadden geopend. Een paar citaten mogen er hier op wijzen hoezeer men van die aanvankelijke doelstelling was afgeweken : « Daraus er-

kennen wir, dass von der Dachform das Leben im Hause abhängig sein kann, und es ist sicher kein Zufall, sondern eine Folge klimatischer-pflanzengeographischer Einwirkung, wenn die Ausbreitung beider Dachformen eine besonders kennzeichnende ist. » (A. Helbok, « Haus und Siedlung im Wandel der Jahrtausende » in de reeks « Deutsches Volkstum » 1937) en « Das Stroh- oder Grasdach muss im regenreichen Klimasteil sein, weil sonst das Regenwasser nicht rasch genug ablaufen und den Strohhelag faulen würde. Andererseits erfordert der Stein- und ungenagelter Legschindelbelag und die schwere Torf- oder Sodendecke ein flaches, wohlgestütztes Dach. » (B. Huppertz « Räume und Schichte bäuerlicher Kulturformen in Deutschland » 1939). Hieruit blijkt duidelijk dat men van de oorspronkelijke verbreiding der stammen afgedwaald is en meer en meer zijn aandacht is gaan wijden aan de invloeden van het milieu.

Maar ook de omgeving kan niet alles verklaren. Ook op dit gebied deed de invloed van Bastian's « Elementargedanke » zich gelden.

Men meende te mogen geloven dat eenzelfde huisvorm op verscheidene plaatsen tegelijk kon ontstaan, althans onafhankelijk van elkaar. In zijn « Die Lehre vom Denken », dat in 1905 verschenen is, wees Adolf Bastian er op, dat de onderscheidelijke denkvormen bij elk volk latent aanwezig zijn. Volgens hem was eenzelfde cultuurontwikkeling het gevolg van eenzelfde gerichtheid in het psychisch gebeuren. Deze gedachtengang berust op een filosofische opvatting die het bestaan van een « objectieve geest » aanneemt, een « wereldgeest » of « ideeënwereld » waaruit elk volk kan putten om zijn problemen op te lossen. Dergelijke en aanverwante opvattingen vinden we onder meer terug bij Hegel, Dilthey, Spranger en N. Hartmann. Al is Bastian's opvatting een al te scherpe reactie tegen de ontwikkelingstheorie, die uitging van het stand-

punt dat alle cultuurverschijnselen slechts éénmaal ontstaan zijn en die door haar geographische methode (het opmaken van verbreidingskaarten) meende het oorspronkelijke gebied van ontstaan te kunnen terugvinden, toch kan zijn Elementargedanke niet zonder meer terzij gesteld worden.

Met een methode ontleend aan de chemie werd de boerenwoning vervolgens ontleed in een aantal « elementen ». Alras bleek het, dat elk element een eigen verbreidingsgebied had. De oorzaak van dit verschijnsel dient gezocht in het verschil van verbreidingskracht waarover elk element beschikt (Schier « Das Deutsche Dorf » 1935). In dit verband wees Schier onder meer op het verschil in verbreidingskracht tussen godsdienst en taal.

Afgezien van het feit of het onderscheid in uitstralingskracht der onderscheidelijke cultuurelementen dient gezocht in een in de elementen zelve schuilende kracht dan wel in de adoptatiewil van het volk dat deze overneemt, dient hierbij opgemerkt, dat de milieutheorie als overwonnen werd beschouwd.

Aldus werd de huisvorm een leidraad bij het onderzoek der cultuuruitstraling, onafhankelijk van de gedachte of de kerngebieden der culturen die zich door een bepaalde huisvorm van de andere onderscheiden als volkstamgebieden dienen opgevat te worden en zonder zich te bekommeren om het tijdstip waarop deze oer-cultuur van waaruit een bepaalde huisbouw zich verbreidde een gesloten geheel vormde.

De methode der elementen-theorie moest op haar beurt weer plaats maken voor een meer typologische methode toen ook het huisonderzoek zijn tol betaalde aan de structuurleer, die, uit de psychologie ontstaan, snel de chemische denkwijze in de onderscheidelijke geesteswetenschappen op de achtergrond wist te schuiven. Tot men tenslotte met een terminologie, ontleend aan de rassenkunde, een onderscheid ging maken tussen zuivere

typen en mengtypen of resultaten van kruisingen. Hier zien we dus min of meer een terugkeer gebeuren tot de oudere doelstelling. Immers terwijl de zuivere huistypen werden beschouwd als eigen aan bepaalde rassen zag men in de gemengde bouwtypen de huisvorm van gemengde bevolkingen. Zo is o.a. de eigenaardige huisvorm van Montason (keuken en voorraadkamer in steen, woonkamer in hout) een mengprodukt voortspuitende uit een kruising van Germaanse en Romaanse woningbouw, zoals de bevolking zelve aldaar uit een dergelijke Germaans-Romaanse kruising is ontstaan.

« Dass es rassenbedingte Formen des Hauses gibt, kann nicht bezweifelt werden », schrijft dan ook A. Helbok in zijn « Haus und Siedlung im Wandel der Jahrtausende » (blz. 20).

Daar het ontstaan der rassen in een verder verleden teruggrijpt dan het ontstaan der stammen, hoeft het ook niet te verwonderen dat men, over de geschiedenis heen, de oorspronkelijke huisvormen

in het voorhistorisch tijdperk tracht terug te vinden.

Dit spel van aktie en reaktie waarbij doelstelling en onderzoekingsmethode telkens gewijzigd werden, was meteen een voortdurende verrijking van inzicht in de probleemstelling.

Ook bij de ontwikkeling der wooncultuur zijn ras en omgeving geen tegenstrijdige begrippen, beide factoren staan veeleer in voortdurende wisselwerking en we dienen ons bij het optreden van nieuwe elementen telkens af te vragen of we staan voor eigen ontwikkeling of overname.

Terecht merkt ook Tréfois hierbij op : « Te weinig werd rekening gehouden met het feit dat het boerenhuis, door allerlei factoren beïnvloed, zich geleidelijk bij de vooruitgang van landbouw en veeteelt heeft aangepast. » Nergens drukt het vergroeien van de boer met zijn grond zich dan ook zo treffend uit als in de geleidelijke groei van de hoeve.

II. DE KEMPISCHE HOEVE

Zoals uit het voorgaande reeds gebleken is, zijn bij het onderzoek van de wooncultuur verscheidene werkmethode mogelijk. Men kan uitgaan van de huidige huisvorm, zoals onder meer Huppertz het doet in zijn : « Räume und Schichten bäuerlicher Kulturformen in Deutschland » (1939), wat hij aldus rechtvaardigt : « Die Einzelemente einer Komplexform haben meist eine ganz verschiedenartige Verbreitung und es entstehen so Uebergangszonen mit vielfach sich überschneidenden Grenzen... Die Einzelemente entstammen verschiedenen Altersschichten, die sich aber gleichfalls aus der räumlichen Lagerung erschliessen lassen. Es sollen zunächst solche Erscheinungen ins Auge gefasst werden, die in Beziehung der vorhin in ihrem weiteren

Umfange behandelten städtischen Kulturinflüssen gebraucht werden können. So nach rückwärts vordringend werden die jeweils jüngeren Schichten abgetragen, um auf diese Weise zu älteren und ältesten Grundlagen unserer volkstümlichen Wohnkultur vorzustossen. »

Of men kan uitgaan van de oorspronkelijke voorhistorische vormen en van daaruit tot de huidige vorm opklimmen zoals A. Helbok het deed in zijn « Haus und Siedlung im Wandel der Jahrtausende » (1937).

Het spreekt van zelf dat we in dit korte bestek geen aandacht kunnen wijden aan de verschillende huisvormen die we in de Kempen aantreffen. We dienen ons te beperken tot het meest voorkomende type. Type noemde Schier een geabstra-

heerde wetenschappelijke vorm, die nauwelijks ooit vlees is geworden. En Helbok merkt daarbij op: « Darum legt Schier mehr Wert auf die Mischformen als auf die Typen. Man kann aber gerade die Mischform als Typus auffassen, so etwa wie man eine Erscheinung als kennzeichnend erklärt. So wollen wir von Mischtypen und Urtypen sprechen, erstere sind Kreuzungsergebnisse, letztere den Elementargedanken gleich, der Anfang einer Entwicklungsreihe ».

Typisch voor de Kempische wooncultuur is ontegensprekelijk de hoeve met losse bestanddelen of het zogenaamde « Gehöft », dit is een kompleks van drie gebouwen: woonhuis-stal, schuur en wagenberg (schop), dat samen met de groentenhof door een haag (meestal hagedoorn of beuk) omgeven aldus tot een geheel versmolten wordt. Het is ontegensprekelijk een mengvorm.

De kern van dit kompleks is het woonhuis-stalgebouw, niet enkel omdat de bedrijvigheid op de hoeve zich daar concentreert maar ook omdat dit gebouw in zijn oorspronkelijke structuur, geschiedkundig gezien, aan de basis ligt van het kompleks.

De oorsprong er van dient gezocht in het langgeveltype (Tréfois) of het « Wohnstallhaus », onder welke benaming het in de Duitse vakliteratuur het meest gekend is. Soms echter wordt ze ook de Saksische boerderij genoemd. (Hierbij dient opgemerkt dat men onder Saksen niet het huidige Saksen maar wel de streek Nedersaksen-Westfalen bedoelt.)

Samen met de oude hallewoning (of los-hoes), een « solide en praktisch doordachte architectuur, die mag beschouwd worden als het eindresultaat van de éénruimige behuizingsoplossing » (Tréfois), gaat de Oud-Saksische boerderij, waarin, zoals Tréfois het zo treffend zegt, « paradijsachtig mens en dier, in een steeds halfduistergehouden ruimte, als het ware in elkaars aangezicht leven », terug tot het neolithische vierhoekige gebouw uit de Noordse kultuurkring. Reeds van in

het steentijdperk is dus dit gebouw bekend met vierhoekig grondplan en weegten wanden voorzien van een walm- of zadeldak. Terwijl de behuizing uit de Westerse Kultuurkring uit die tijd bestond uit een ronde of ovale woongroeve, een uitdieping dus in de bodem, voorzien van een tentdak.

Wanneer het Noordse type meer voor veeteelt geschikt is, vinden we in het Westerse type de wooncultuur die best aangepast is bij de akkerbouw daar elke Westerse behuizing meerdere groeven omvatte en de akkerbouwer het eerst behoefte had aan gespecialiseerde ruimten. Door het optrekken van de wanden ontstond dan uit het woongroeven-komplex het « Gehöft ».

« Wo sich die Wohngruben häuften (im Steinzeitalter) dort häufen sich zu allen Zeiten auch die Gehöfte (Wohnhaus, Stall, Scheune getrennt), letztere sind also aus erstere entstanden ». (Helbok o. c. p. 20.)

Hoewel we het daarmee eens zijn moeten we toch waarschuwen tegen een al te konsekwent doordrijven van deze regel. Immers wanneer we de Kempische wooncultuur even naderbij beschouwen, lijkt onze waarschuwing gegrond. In het Kempische « Gehöft » zijn woonhuis en stal aan elkaar verbonden en staan we dus voor een typisch woonstalhuis of langgeveltype al sluit de bergschuur er ook niet bij aan. Woonhuis en stal zijn verenigd onder één rechtlopend dak. De woonkamer heeft direkte verbinding met de stal. Aanvankelijk was er zelfs geen scheidingsmuur tussen beide opgetrokken, later een lemen wand, die tenslotte door een stenen muur vervangen werd. In de meeste boerderijen is echter de alkoof nog ingebouwd (meestal slechts in houtwerk) tussen stal en woonhuis. De boer wil er dicht bij zijn vee slapen om bij de minste onraad dadelijk gewekt te worden. In de Paltz is er tussen de woonkamer en de stal een opening in de wand aangebracht. Hetzelfde vinden we nog in vele Kempische hoeven

nl. het « vizierkot », waarin 's avonds het « peerken » of olielichtje brandde. Ook in Schwaben is het slaapvertrek slechts door een houten wand van de stal gescheiden.

Dit woonstalhuis volstond zolang het zwaartepunt van de bedrijvigheid op de veeteelt rustte. En dit is, te oordelen naar de oude cijnsboeken, keurboeken en andere oorkonden, nog lang het geval geweest. Toen de Kempische boer echter meer zijn aandacht is gaan wijden aan de akkerbouw, ontstond uit de behoefte aan meer ruimte voor het bergen van zijn gewassen uit de hoeve het Gehöft, door het optrekken van een schuur naast het woonhuis-stalgebouw. Dat hij deze schuur niet aan zijn woonhuis aanbouwde wat de halsbalkenkonstruktie (halsbalk = Duits Kehlbalcken, in de Kempen ook hanebalk genoemd) toch toeliet had vermoedelijk een andere oorzaak. Deze is mogelijk te zoeken in het feit dat de oude Kempische hoeven geen nokbalk bezaten en de zware graszodenbedekking geen zolange afstand overbruggen kon. Immers ook enkel voor de ruimte woonhuis-stal diende men reeds beroep te doen op een walmdak (met afgeknotte uiteinden) en nog begaven deze daken onder de zware dekking, wat aan de Kempische hoeven hun schilderachtig uitzicht verleende. Mogelijk ook speelde het brandgevaar een rol. En hier komt een eigenaardig psychologisch aspekt van de Kempische boer te voorschijn. Hij is tamelijk eigenzinnig, met dien verstande dat hij sterk aan zijn onafhankelijkheid houdt. Zijn bedrijf is daarop afgestemd. Hij is nl. noch een typisch veekweker noch een typisch akkerbouwer maar een mengsel van beide. Veeteelt en akkerbouw bekleeden een gelijke plaats. Daarom betekent het verlies van een rund voor hem dan ook veel meer dan voor een typisch veekweker. Dit gemis aan specialisatie benevens het tekort aan landbouwgrond heeft het Kempisch landbouwbedrijf klein gehouden. Terecht merkte Tréfois hierbij dan ook op: « De boerderij met langge-

streckte plattegrond is de meest geschikte huisvorm voor een klein en voor een gemiddeld bedrijf » (o. c. p. 10). Vandaar dat het langgeveltype in arme streken best zijn oorspronkelijk karakter bewaarde. Voor het optrekken van zijn schuur deed de Kempische boer beroep op de konstruktie van zijn woonstalhuis. De etymologie toont dit nog duidelijk aan. « Wo die Küche im Volksmunde Haus (Hus) oder Eren oder Fetz heiszt, da haben wir eine Erinnerung an die einstige einräumige Hausform vor uns. » (Helbok o. c. p. 29). In de Kempen heet de dwarsgang midden door de schuur, die ook als dorsvloer dienst doet, de « eren » en de schuur heeft ook twee « stalleien ». De verdeling in de schuur is dezelfde als in het woonstalhuis, de dakkonstruktie is een en dezelfde.

Alles wijst er op dat de schuur een kopie is van het woonstalhuis. Mogelijk is echter ook, dat dit gebeurde langs de schaapstal om. Immers op oude landkaarten uit de streek treffen we af en toe schaapstalletjes aan, die afgezien van de afmetingen geheel met de schuren overeenstemmen.

Even natuurlijk als de schuur ontstaat de wagenberg of schop. De overgang naar de akkerbouw brengt met zich mee dat de boer veel gereedschap te bergen heeft. De voorstal of de dorsvloer volstaat daartoe niet meer. Een nieuw gebouwtje wordt opgetrokken volgens het plan van de schuur, maar kleiner in afmetingen.

De voordeur van het woonhuis staat meestal in de lange gevel. Een gang of portaal kent men er niet zodat men er « met de deur in huis valt ». De keuken loopt veelal dwars door het huis tot aan de achtergevel. Af en toe echter vormt de « moos » (watersteen) een afzonderlijk afgesloten ruimte. Midden in de keuken prijkt dan de monumentale schouw met open haardvuur. Vroeger trof in vele hoeven nog de draaiboom aan, om de kookketel van de haard naar de stal te brengen. De laatste jaren werd deze echter

vervangen door een « a-vapeur » (hangspoor). Op de schoorsteenmantel prijkt naast een kruisbeeld oud tin of gleiswerk. Een alkoof is ingebouwd langs de stal-kant. Het meubilair is karig en eenvoudig gehouden: een stevige tafel met enkele stoelen met biezen zittingen en een bank, een kastje, een schapraai en een staande klok.

De voorstal bevindt zich meestal langs de achtergevel. « Zeer kenmerkend voor de Kempische boerderijen zijn o. m. de stalreipels, waaraan de koeien worden vastgelegd. Ook deze stalreipels hebben hun topographische indeling. De Kempen, Noord-Nederland en Neder-Duitsland vormen samen één uitgestrekt gebied waarbinnen eenzelfde stalreipel-systeem wordt toegepast » (Tréfois o. c. p. 12). De achterzijde van de stal wordt ingenomen door de paardenstal (meestal geen afzonderlijke ruimte, of slechts afgesloten door een beschot) en enkele kalverbakken. De staldeur bevindt zich in de zijgevel. Boven de staldeur een schelfvenstertje om het hooi op de schelf te tassen.

De kelder is half-boven-, half-ondergronds en bezit doorgaans slechts een klein getralied venstertje, maar hij is zindelijk en koel. Boven de kelder is de kelderkamer, een klein slaapvertrek.

De « bestekamer » of huiskamer met haar Leuvense kachel, met haar massieve kleerkasten en ingebouwde oven (de ovenmond is in de haard in de keuken aangebracht) wordt weinig of zelden in gebruik genomen.

Deze huiskamer vormt als het ware een vreemd element in de boerendoening. Haar oorsprong is ook niet zeer duidelijk;

vermoedelijk hebben we hier te doen met invloed uit de stad.

Ook de oven lag vroeger buitenhuis. Het was een klein afzonderlijk gebouwtje: « de ovenbuur ». Wegens het brandgevaar moest hij op een veilige afstand van het woonhuis worden aangebracht. Later toen het bouw materiaal steviger en de konstruktie veiliger werden is hij naar het binnenhuis verhuisd. Daardoor is de Kempische « bestekamer » fel gaan lijken op de Noordgermaanse kamer, die zich van daar uit over Oost-Europa verbreidde en bij de Slavische volken als « dvornica » bekend staat, vanwaar ze dan weer overgenomen werd in Neder-Duitsland als « Dönse ».

Typisch voor de Kempen is ook de mestgroeve of liever het feit dat het mest zo lang in de stal opgestapeld blijft tot men het nodig heeft. Dit systeem is ook kenschetsend voor Brabant en kende van hieruit een verbreiding tot in Midden-Duitsland.

Ook de Kempische putkuip met haar putstijl en « zwikse » zijn zeer typisch. Zo groeide de Kempische hoeve, overeenkomstig de natuur van de bodem en het karakter van de boer uit tot een gesloten, harmonisch geheel, waarvan de kern, het woonhuis-stalgebouw, opklimt tot het steentijdperk. De andere elementen werden er aan toegevoegd naargelang van de noodwendigheden van het ogenblik, maar opgetrokken volgens eigen oeroude konstruktie. De hofhaag, die het geheel afsluit tot een schilderachtig geheel, getuigt meteen van de vrijheidszin van de Kempische boer.

Kasterlee. Lic. A. VAN GORP.

Nog aantekeningen over het Bouwen op het Platteland in vroegere Eeuwen

(Zie Jrg. VIII, blz. 33).

I. — Het kan ten sterkste betwijfeld worden of Burkel, dat aan Ter Doest behoorde en later aan Ter Duinen kwam, wel een goed voorbeeld is om de thesis te bewijzen door steller aangehaald.

1. Er zijn afbeeldingen uit de tweede helft der 17e eeuw met schuur en woonhuis uit steen.
2. Ook de bewaarde rekeningen bewijzen het tegenovergesteld nopens « Groot Burckel ».
3. Ter Duinen en Ter Doest kent zijn prachtige stenen schuren uit de 13e en 14e eeuw. Vergelijk Ter Doest, Ter Duinen, Allaarts huizen, Grote Hemme, Ten Bogaerde, enz. Dit was de oorzaak waarom een sterk vermoeden rees dat ook Grote Burkel in steen was.

Dit doet niets af aan dit goede overzicht nopens bouwen op platteland. De algemene lijn blijft waar.

II. — De kwestie nopens de grote kapellen op de hofsteden moet zeer delikaat behandeld worden en vooral moet hier de kerkelijke wetgeving uit die eeuwen nagezien. (Er bestaan nog geen studie's daarover !)

A. Men moet een onderscheid maken volgens de tijd :

1. De eigen kerken uit de vroegste eeuwen.
2. De kapellen uit de 13e en 14e eeuw.
3. Het verval in de 16e eeuw.

4. Het verdwijnen in de 17e eeuw.

B. Men moet een tweede onderscheid maken nopens de kapellen behorend aan de verschillende orden, b.v. Citeaux, ofwel die rechtstreeks door de seculiere geestelijkheid bestuurd werd.

Ook hier heeft steller de juiste toon getroffen. Voor wie in dezen verder wil studeren wijze men op de « bursier » of de « rentier » bij de Benedictijnen en op het toezicht in de decanale visiten en de twisten nopens het patronaatrecht die soms hele geschiedenissen van hofsteden vertellen.

III. — Als « Westvlaams toenmaatje » voor de zanters uit Meetjesland, volgen enkele ongekende bijzonderheden nopens « d'hofstede ghenamt Groot Burckel in Maeldeghem, Oedelem ende Knesselare »:

« Deze hofstede ghelt inde brieven van Maeldeghem ghenamt groote baefmesse schuldt, Jaerlickx 6 P. parisise ende een galline, dat is een hinne, item een schelle parisise 's jaers.

Voorts gheltd nogh jaerlickx inde selve brieven ghenamt lightmisse schuldt ses hoet?, 3 ½ Cappoenen ende 3 ½ gallynen (= hennen) ».

De hofstede is groot 1128 GHEMET EN 243 ROEN.

De voornaamste plaatsnamen : « d'hofplecke ; den hauw ; den ronden bosch ; Conincks leke ; den man begraven ; de breede leke ; de Cleene leke ; den bruynen bergh ; 'tbromstick bosch ; de boonstixkens ; 's Warte Caftmesleke ; t'Cal-

kens Velde ; en de Dreve tot aen de Paelseen in t'incomen van t'Maeldegheveld.

Is deze plaatsnaam « dode man », « den man begraven », waarvan veel voor-

beelden bekend zijn, ALTIJD een herinnering aan een moord?

St.-Andries,

A. LOWYCK,

Heemschut

HOE ONZE AMBACHTSLUI AAN HEEMSCHUT DOEN

Ons verbond is geen academisch genootschap, geen vergadering van slechts hooggeleerden. Neen! Wij weten dat de meeste van onze leden geen academische titel behaalden aan een onzer universiteiten. Neen! Ons Verbond bestaat in de eerste plaats uit mensen van goeden wille, die namelijk doen wat ze *kunnen* voor de heemkunde en heemschut. Eenvoudige, onopgemerkte lieden. Veel bedienden, veel onderwijsmensen. Natuurlijk ook wél doctoren. Doch óók ambachtslui. Over deze bescheiden lieden, en dan in t bijzonder over de mannen van het ambacht, heb ik hier wat te zeggen. Waarom juist? Wel, ik heb er een ontmoet en die ontmoeting ligt nog aan mijn hart.

Het heeft geen belang waar het gebeurde. Maar het was in Tervuren, dat ter-Voere ligt, niet waar, rondborstige schoenmaker (gij zoudt bij dat « rondborstig » al dadelijk hebben gezegd: in « letterlijke » en « figuurlijke » zin!). Daar heb ik, lezer, voor een bibliotheek gestaan, die dingen bergt over plaatselijke geschiedenis en over volkskunde, vooral waar deze zijn ambacht betreffen, een bibliotheek, die menig « geletterde » vorderer nog zou kunnen benijden. Ik zeg geletterd, omdat deze man die op de schoenzolen hamert maar tot 13 jaren ter schoolging. Maar die schoenmaker deed nog

wat anders dan boeken verzamelen! Hij heeft ook alle oude werktuigen van zijn ambacht vergaard, dat hij ooit heeft kunnen vinden. Bovendien heeft hij, in zijn winkel, een fraai beeld gezet van de patroon der schoenmakers, Sint Krispijn. Weer geen bazaar-product! Neen! Een oud stuk balk uit de afbraak van buurmans huis; daaruit gesneden de schutspatroon volgens de aanduidingen die zijn volgeling, in de studie en de iconografie van de Sint, heeft gevonden.

Begrijpt ge, lezer, dat ik iets over de ambachtslui wou zeggen? Onze man is niet de enige in zijn soort. Ga maar eens bij zijn buurman binnen, daar in dat oude huis, bij die slager. Ook bij deze man eindigt de wereld niet bij vlees en worst. Hij zal u oude documenten tonen over de geschiedenis van zijn interessant huis. Ook hij verzamelt, want hij fotografeert, en wat zijn heem aan merkwaardigs aanbiedt is bij hem te vinden.

Zeg mij, lezer, is het geen bijzondere verdienste van ons Verbond dat het ook deze eenvoudige, zogezegd « kleine » mensen een weg heeft doen vinden naar een deel van ons Vlaams cultuurleven? Dat ons Verbond ook schoenmakers en slaggers en schilders de vreugde geeft van het zoeken en het vinden; dat ons Verbond ook hen een weg wijst die hen uit de alledaagse beslommingen leidt naar wat des geestes is?

Wij hebben lang gepraat en ik ben weggegaan met dit opstel, vagelijk in mijn brein, en peinzend aan wat deze mensen, uit hoofde van hun ambacht, voor heemschut kunnen doen. Ik meen dat dit het volgende is:

1. *Belang stellen in het eigen vak.*

Heemkunde is de op de naaste omgeving gerichte kunde. Voor hen ligt het vak, het ambacht, het nauwste. De geschiedenis, de volkskundige feiten en gebruiken er bij, dat zijn dingen die voor hen het dagelijks bedrijf aantrekkelijker maken, hun werk aan gehalte en liefde verrijken, de ambachtelijke traditie verstevigen; dat zijn ook dingen die zij beter dan gelijk wie kunnen achterhalen. Vele beroepen hebben al heel wat literatuur: kleermakers, smeden, metselaars, steenbakkers, timmerlui... (natuurlijk ook intellectuele beroepen: schoolmeesters, apothekers, dokters...). Onze volkskundige consulenten zouden u hierover nader kunnen inlichten! Doch elke ambachtsman ga niet alleen te rade in de boeken, doch ondervraag zijn oude vakgenoten, in de eerste plaats vader of grootvader van wie hij het ambacht erfde.

2. *Het oud gereedschap verzamelen.*

Dit hoort trouwens bij het bestuderen van de ambachtelijke geschiedenis. Mijn schoenmaker had al een dertigtal oude messen en ander alaaam.

Ik heb een jonge vriend die door zijn grootvader in een houtzagerij wordt opgeleid: hij verzamelt oude zagen en oude zaagmethodes. In deze tijden van harte-loze mechanisatie wordt het hoog tijd dat ernstig de inventaris van het oude am-

bachtelijk alaaam wordt aangepakt. Gij begrijpt dat daar waar een heemmuseum verrijst, verrijzen wil of verzeen is, het een kostbare hulp is indien er ambachtslui in de heemkring zijn, want zij toch zijn de aangewezen verzamelaars voor hun ambacht.

3. *Een traditie bewaren.*

Kunt gij aannemen dat b.v. een bakker, met zin en belangstelling voor heemkundige zaken, een oud en traditioneel gebak, eigen aan zijn dorp of stad, zou laten te loorgaan? Of is het niet natuurlijk dat een kapper met heemkundige belangstelling — en ik stel me voor dat die er moeten zijn want ik ken wel goede dichters die tevens goede barbiers zijn — het typische, traditionele uithangteken zal uitsteken? Ja, hoeveel is er, wat betreft uithangtekens voor ambachten en bedrijven, in opzicht van heemschut al niet te doen! En is het ook niet sympathiek, de schutspatroom te zien in de zaak — boven de deur of elders — van een ambachtsman? Misschien vindt de ambachtsman-heemkundige in oude papieren en rekeningen nog de sporen van oude teerfeesten of leven er nog in de streek oude gebruiken eigen aan zijn vak. Is ook hier niet aan heemschut te doen en de verarming van ons volksleven, de nivelering en ontluistering tegen te gaan?

Wel ja, schoenmaker, ambachtsman, er is voor u heelwat te doen! En wordt het voor u, nadenkende lezer, ook niet meer en meer duidelijk, welke diepe sociale dessem er eigenlijk in de heemgedachte werkzaam is? Ook dat verblijdt mij zeer.

J. WEYNS.

sprokkelingen

130. NOG KRUISEN LANGS WEGEN

ALDENEIK: In de achtergevel van de kapel aan het Leeuwerik-kruispunt heeft men een oud moordkruis ingemetseld. Het stenen kruis met haar inschrift is goed bewaard; alleen is er aan de rechterhoek een stuk afgebrokeeld en zijn er enkele letters weggevallen, die men nochtans gemakkelijk kan aanvullen.

Wij laten hier het opschrift volgen. De letters tussen haakjes werden door ons aangevuld.

A° 1635

DEN 14 GULIUS (WERD)

DIERLICK VERMOERD

GERET VAN MERRIX

(BID)T VOER DE SELE

HASSELT: Wanneer men van Gods-
heide naar Hasselt gaat, komt men een
schoon ongevalskruis, uit witte steen, te-
gen links van het steegje, dat op de
Maastrichtersteenweg uitloopt. Het kruis
staat achter een doornenhaag verborgen
naast een laag, eenvoudig huisje. De tekst
op het kruis is zeer goed leesbaar. De
rechterarm van het kruis is bijna gans af-
gebroken en ligt naast het kruis. Het kruis
heeft een dubbele dwarsbalk en de uit-
einden van de balken zijn vijflobbig.

Wij lezen:

HIER IS DOOT GEBLEVEN

DEN EERSAMEN JOANNIS

MOTMAN DEN 22 MYE

BIDT GOT VOOR SYN ZIEL

VLIJTINGEN: Bij een van zijn speur-
tochten naar de veldkruisen in Limburg
vond een van onze paters een stenen
kruis, dat dienst doet als knielbank vóór
de gekende Zeven Weeënkapel aan de ze-
ven wegen te Vlijtingen. De rechterarm
werd afgekapt, zodat de balk langs een
kant vlak werd en kon gebruikt worden
als knielbank. De linkerarm werd in de
grond gedolven. Bij de uitgraving van de-
ze arm kwam ook de tekst aan het licht;
natuurlijk maar gedeeltelijk, vermits de
rechterarm verdwenen is.

Hier volgt de bewaardgebleven tekst:

HIER LICHT BEGRAVEN

MEYERS JONCKMAN

... ULS MEYERS VAN ...

... 10 MEERT A ...

BIDT GOD

VOOR DE

ZIELE

Diepenbeek *Pater FLORENTIUS,*
Passionist.

WATERMAAL-BOSVOORDE (Zo-
niënbos):

« Priez

pour l'âme

de François

t'Kint de Rodenbeke

mort accidentellement

le dimanche

10 juillet 1921.

R. I. P. »

HANSBEKE :

In de Veldstraat

Tomba pour la Patrie

le 22 octobre 1918

Jean Henry

s. lieutenant au 18e régiment

de ligne.

R. I. P.

Westrem. J. DE MIDDELEER.

LOTENHULLE :

Op de veldhoek, langsheen de vroegere heerweg van Gent naar Brugge, niet ver van de grensscheiding met Bellem, staat, op de hoek van een bos, een middelmatig groot kruisbeeld onder een afdakje.

Dit beeld, Veronica's kruis genaamd, dat in 1931 vernieuwd werd, staat daar reeds zeer lange tijd. Er wordt gezegd dat het zou opgericht zijn ter gedachtenis van de pastoorsmeid van Hansbeke, die (tijdens de Franse tijd (?)) op vlucht naar Lotenhulle met het H. Sacrament, aldaar door bandieten overvallen en vermoord zou zijn. Het legendarische van het feit is maar al te duidelijk. Toch wordt er bijgevoegd dat, voor lange jaren, een of andere koster van Hansbeke iets daarover zou geschreven hebben. Wät en wààr heb ik, noch andere zoekers, tot nu toe kunnen ontdekken.

De Potter en Broeckaert, in hun Geschiedenis van Bellem, vermelden dit kruis en zijn van mening het te mogen in verband brengen met een verering van het H. Kruis, die op Bellem zou bestaan hebben, en met een of andere kapel van « Santa Croos ». Afgezien van het feit dat het Veronica's kruis op Lotenhulle staat, nemen de P. en Br. de naam van een persoon voor die van een kapel! Inderdaad, volgens het landboek van Bellem, bezat Jacobus van Santecroos veel eigendommen op Bellem, die echter geens-

zins in de omgeving van het hier bedoelde kruis lagen.

Aalter. ARTH. VERHOUSTRAETE.

131. HET ARCHIEF VAN EEN DORPSFOTOGRAAF

Zich laten « in 't portret trekken » is bij onze buitenlieden steeds een gewichtige gebeurtenis geweest, een kwarteeuw geleden nog meer dan thans. Op een schone Zondagnamiddag trok men naar de « portrettentrekker » en de volgende Zondag 's voormiddags ging men « de proef » (d.i. een eerste of *proef*afdruk) halen, waarna dan de serie van 12 werd besteld.

Nu kwam ik toevallig onlangs bij iemand die tijdens de oorlog 1914-'18 het beroep van dorpsfotograaf had uitgeoefend en zijn verzameling van proefafdrukken, vele honderden in getal, nog volledig bezat. De collectie was reeds daardoor interessant omdat zij o.a. genoeg alle plaatselijke families, die een soldaat aan het front hadden, bevatte.

Ik dacht onmiddellijk welk interessant materieel dit was voor een heemkundig archief of museum, doch de man hield nog te veel aan deze herinneringen, aan al die mensen uit zijn oude omgeving dan dat hij zijn verzameling wou afstaan. Misschien geraak ik er toch nog wel eens achter.

Ik wou met deze sprokkeling u maar waarschuwen het archief der oude dorpsfotografen niet te vergeten bij het verzamelen van heemkundig materieel en u ter overweging geven dat dit in biologisch-anthropologisch, sociologisch en historisch (klederdrachten!) opzicht wel degelijk belangrijk kan zijn.

W.

132. OOK EEN RECORD

« Men meldt dat vrijdag laetst, de heer Seghers directeur der messagerie, 's middags met een rytuyg bespannen met vier

peerden uyt Brussel vertrokken is, en dat hy tot Gend in dry ueren en vyf minuten is aengekomen.

Dat hy denzelven weg, bestaende in tien mylen, in dry ueren en vyf minuten, heeft afgeloopen, is waer. Maer op het verzoek van gemelden heer Seghers, moeten wy alhier een dubbele onnauwkeurigheid aenhalen. Voor eerst dat de diligentie maer met dry peerden was gespannen, het gene de snelheyd van den overtocht nog verwonderlyker maekte, en ten tweede, dat de koets, niet te middag, maer ten dry ueren na noen, vertrokken is » (uit de « Gazette van Gend », van 7 Juni 1821).

Hoeveel dergelijke staaltjes, getuigend van de rustige sfeer waarin onze voorouders leefden, zijn er niet te vinden in de verzamelingen onzer oude kranten? Zeker een bron, door de beoefenaars van de heemkunde niet te verwaarlozen!

R. V. D. A.

133. WEVERTROTS

Uit de *Gazette van Antwerpen*, 1791, Nr. 12 :

« Jacobus Weijn, wever van sijnen stiel, woonende tot Schelle bij Sinte Bernaerts recht over de pastorije aldaer is een manshemd te sien sonder naet ».

H. T.

134. BEGRAFENISGEBRUIKEN

ARDOOIE: Vóór 70 jaren ongeveer werd de wigtewagen gebruikt voor de begrafenissen. Twee vrouwen zaten vóór op de wagen (schettewagen) en twee achteraan, de kap van hun mantel over het hoofd getrokken, te bidden. Een man zat op het linkerpaard.

HANSBEKE - MERENDREE kende vóór 50 j. nog « de lijkwagen » zonder dekzeil. Bij regenweer namen de bidden-

de vrouwen hun regenscherm mee. De wagen was hoog van achter en daalde in wiegevorm naar voor.

In 1918 zag ik een Protestantse begrafenis met een bijna gelijke wigtewagen. De overledene lag op een blad van gevlochten wissel, in een laken gewikkeld, tot hij gekist werd. Ik zag dit te Ermelo-Gelderland. Ik meen, dat men vroeger in Bretagne ook dit wissel doodsbéd (claire) in gebruik had; « la chanson du Vanier » gewaagt er van.

Westrem.

J. DE MIDDELEER.

135. OPROEP AAN EERLIJKE VINDERS

Op het schutsblad van een oud gebedenboek vond ik volgend rijmpje :

« Die desen boek vint
En niet wederom en bringt,
Is het heer of is het knegh,
De galge is zijn regh,
Lambertus Schofs, van Henis.
Anno 1786 ».

H. B.

136. EEN UITSTEKEND INITIATIEF

Bij de uitgeverij J. Deleu, te Menen, verscheen een volksboek over de geschiedenis van deze stad (zie de Heemkundige Bibliographie). Ziehier op welke praktische wijze deze uitgave werd mogelijk gemaakt.

Bijna in elke gemeentelijke begroting bestaat een krediet voor het geven van prijsboeken, het zij het bedrag forfaitair, het zij een som per leerling voorzien wordt.

Welnu, dank zij de onderhandelingen gevoerd door de uitgever heeft het schepencollege van Menen er in toegestemd deze som gedurende drie opeenvolgende

jaren te besteden voor de aankoop van een paar honderd exemplaren van de vulgariserende geschiedenis van de stad voor de prijsuitdelingen.

Dit mag als voorbeeld voor elders wor-

den gesteld! Ter overweging aanbevo-
len aan onze heemkundigen, die studies
van plaatselijke aard persklaar liggen
hebben en aan geen uitgever geraken!

M. V. C.

Van heem tot heem

HEIST-OP-DE-BERG

HEEMKUNDIGE TENTOONSTELLING

Na het uitgeven van onze volksalmanak 't Zwaantje (zie bespreking in voorgaande Nr.) werden de krachten van onze Heemkring gericht op onze heemkundige tentoonstelling. Deze ging door ter gelegenheid van Heist-kermis (11-13 Juni 1950) en werd nog opgehouden volgende Zondag. Met deze gebeurtenis hebben we weer eens ondervonden dat er werkelijk belangstelling is te wekken bij de heemzaten voor dergelijke onderneming. Het aantal bezoekers dat wij voor deze vier dagen mochten begroeten zal u daarvan overtuigen: het waren er ongeveer 3000! Het was de tweede tentoonstelling van die aard die we hielden; de eerste ging door in 1948. Nu wij al enige ondervinding opdeden bij dergelijke prestaties, dunkt het ons geoorloofd en gewenst daarover een en ander ten gerieve van onze leden mee te delen. Ten eerste is gebleken dat een tentoonstelling om de twee jaren, een goede formule is. Dat geeft tijd voor voorbereiding; de tijd tussen beide verwezenlijkingen in is ook voldoende om de belangstelling fris te houden en opnieuw te wekken. Wij hebben ons aantal bezoekers van 1948, minstens, behouden.

Het doel van onze tentoonstellingen is drieërlei. Ten eerste brengen zij ruim wat

gelden op om de onkosten van onze kringwerking te dekken (aankoop van boeken, tijdschriften, voorwerpen). Ten tweede verspreidt en versterkt die gebeurtenis op merkwaardige wijze de belangstelling voor 't eigen heem bij onze mensen. Het is een bijzonder genoeg, te zien dat vooral oude heemzaten, eenvoudige lieden, oude boeren en ambachtshui, stēeds op post zijn. Zij vinden hier iets uit hun jonge tijd dat hen aantrekt en naar hun kinderjaren doet glimlachen. Bij het zien der voorwerpen komen dan vanwege de ouderen heel wat inlichtingen los; in plaats van tot de informanten te moeten gaan, komen deze tot ons. En dan is er iemand die thuis nog *dit*, een andere die nog *dāt* voorwerp heeft en het heel graag wil afstaan. En zo verrijken de verzamelingen. Wij hebben in onze omgeving reeds dit bereikt, dat er niemand meer is die het bestaan van onze kring en van onze werking ignoreert; dat er vervolgens niets meer wordt weggeworpen van die « oude prullen » die nog op zolder lagen of elders voor de dag komen. Wel is er ook een ander, minder gelukkig gevolg te melden, en dat is dat sommigen, uit snobisme, achter « antikwiteiten » gaan jagen, en dat verder, bij anderen, het winstbejag gaat spreken als men naar oude voorwerpen vraagt. Edoch, ons lijkt het hoofdzaak dat de dingen van vroeger-tijds worden bewaard, gerespecteerd, en dat doel is zeker bereikt.

Het derde doel onzer tentoonstellingen

is het systematisch werken voor de verwezenlijking van een heemkundig museum. Een tijdelijke tentoonstelling is in dit opzicht een mes dat snijdt langs weerskanten. Ten eerste worden er telkens een of meer onderwerpen uitgewerkt zodat dit materieel gereed is voor het definitief museum; ten tweede maakt men door zulke tentoonstellingen heel wat nieuwe stukken los. Bij de keuze der te tonen voorwerpen laten we ons leiden door de volgende gedachten. Er moet ten eerste een groot en aantrekkelijk geheel zijn dat een kleurrijk beeld ophangt van het leven onzer voorouders, bij voorkeur iets uit het intieme, het huiselijk leven. Zo hebben wij voorgaande keer (1948) een Kempische boerenkeuken verwezenlijkt en thans (1950) een Kempische herberg. Zulk beeld, zulk « toneel », verplaatst onze heemzaten dadelijk in de « oude tijd »: de ouderen herkennen het toneel hunner kinderjaren, de jongeren zien, glimlachend en met een beetje meerderwaardigheidsgevoel, er op neer. Daarnaast worden dan één of meer andere onderwerpen, systematisch, uitgewerkt, met voorwerpen en met foto's. Deze keer konden wij tonen: Nieuwjaarsfolklore (gebakvormen, Nieuwjaarszingen, « patacons », enz.), de vlasbewerking (van « repen », « braken », tot spinnen en weven) met alle voorwerpen, een serie oud alaaam.

Bij de herberg hoorden oude uithangtekens en -borden die we konden verzamelen uit de streek; verder foto's van belangrijke oude afspanningen en herbergen uit het gewest. Een oude timmerman, met merkwaardig geheugen, heeft de dorpskom op verkleinde schaal uitgebeeld in de staat zoals die er in 1870 uitzag. Een merkwaardig heemkundig document! Men heeft soms ook wel eens buitenkansjes: zo was voor deze gelegenheid, dank zij de bereidwilligheid van het Mechels gemeentebestuur en van de stadsconservator-archivaris Dr. De Roo, het echte Opsinjoorken hier te gast!

Bij de herberg die in de zaal was uitgebeeld, hoorde een « echte » herberg op de binnenkoer, met personeel en musikanten in Kempische kleedij. Midden de binnenkoer lag een dansvloer; de eerste Zondag heeft de beroemde « gul » = (gilde) van Westerlo daarop haar dansen uitgevoerd, de tweede Zondag de jonge groep « De Klepperman » van Mol; beide groepen oogstten een verdiend en belangrijk sukses.

Een nieuw plan rijpte ter gelegenheid van deze tweede tentoonstelling: nl. het uitgeven van een reeks sierborden. De eerste schotel, in beperkte serie van 100 gebakken naar een tekening door een kringlid vervaardigd, werd te koop aangeboden. Sober, fijn en zinnig is de opvatting van het bord: het Heistse wapen (met zwaan) in 't midden, een passende oude tekst in 't zwart er rond, een volkskunstmotief op de boord in 't bouw. Het is de bedoeling dat deze sierschotel (diameter ongev. 30 cm.) de eerste zal zijn van een reeks van 6 (of meer), met telkens een motief uit de betrokken dorpen er bij verwerkt.

Het tonen van de reeds verzamelde voorwerpen heeft nog dit voordeel, dat daardoor gemakkelijker de hulp van 't gemeentebestuur kan gevraagd worden voor het zoeken naar blijvende lokalen voor onderbrenging er van. De noodzaak en het groot belang van een plaatselijk museum kan op deze wijze het best worden aangetoond. Voor ons bracht deze laatste tentoonstelling bij voorbeeld mede, dat het gemeentebestuur ons al een lokaal als magazijn voor de verzamelingen heeft ter hand gesteld. Dat is de eerste stap in de richting van een blijvende tentoonstelling ofte museum!

In aansluiting aan bovenstaande, delen we mede dat in volgend nummer van ons blad een bijdrage zal verschijnen van ondergetekende over de methode van nummeren en klassificeren der heemkundige voorwerpen voor een plaatselijk museum. Wie verder meer gegevens wenst over

een der bovenstaande feiten, gebeurlijk ook voor de aankoop van het beschreven sierbord (nog ongeveer een dozijn exemplaren in voorraad, à 185 fr.), kan zich steeds voor uitkomst tot ondergetekende wenden.

Wij hebben voor dit verslag veel ruim-

te durven opeisen omdat het hier een initiatief gold dat ook elders kan en zal worden gevolgd en waarvoor deze aanduidingen kunnen nuttig zijn.

Heist-op-de-Berg. JOZEF WEYNS,
« Ten Bosch ».

In onze Verbondsfamilie

ROUW EN VREUGDE

Na het ter perse gaan van ons vorig nr. vernamen wij, dat de Heer tot zich heeft genomen het lieve kindje van Dr. Jozef en Mevrouw Paula Weyns-Mylemans. Slechts een volle jaarkrans heeft kleine *Cecilia* mogen meeleven met haar ouders en zusje in het nestje van « Ten Bosch ».

Op 6 Herfstmaand kwam haar plaatsvervangertje: weer een lieve *Cecilia*!

Het Verbond betuigt zijn innig mede-

voelen en zijn diepe vreugde met onze hoofdredakteur en zijn familie.

NOG ROUW

De redactie ontving het overlijdensbericht van ons medelid, de talentvolle Brugse bouwmeester *Jos Vierin*.

Wij bieden de familie onze oprechte deelname in de rouw aan.

EN NOG EEN GEBOORTE

Bij onze algemene secretaris de heer M. van Coppenolle kwam een zesde kindje *Jan* ter wereld. Proficiat!

Van onze Medewerkers

Wij danken volgende trouwe medewerkers voor hun ingezonden stukken:

Remi Arens (Zelee), over St-Hubertusverering; E. P. Florentius (Diepenbeek), over veldkruisen; E. H. A. Lowyck (St.-Andries-Brugge), over plattelandse bouwgeschiedenis; Mts van Coppenolle (St.-Andries-Brugge), over varia; Cyriel Wellens (Hever) over bomen.

Op voorstel van de « Commissie voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen », der provincie Antwerpen, verleende de Bestendige Deputatie op 19 Mei 1950 de uitgeloopte prijs van 1950 voor een geschiedkundig en/of folkloristisch handschrift aan ons medelid E. H. A. De Laet (Kontich) voor zijn studie

« Werd Sinte Reinilde te Condé of te Kontich geboren? »

Een tweede handschrift, dat tot op het allerlaatste werd weerhouden, was een belangrijk werk van ons ander medelid, Dr. Jan van Gorp (Kasterlee) over Kempsche naamkunde.

Wij betuigen deze uitstekende heemkundigen, om hun prestaties, en het Provinciebestuur, om het genomen initiatief ter zake de bevordering van de heemstudie, de verdiende hulde. Vindt echter de Bestendige Deputatie niet, dat het uitgeloopte bedrag eerder gering is, voor een studie, die toch gewoonlijk jarenlange arbeid vergt?

W.

Vraagteken

27. In verband met het door ons gevoerde enkwest over de « Uitvaartgebruiken in West-Vlaanderen » zouden wij hier ons eerste « vraagteken » willen stellen. Een eigenaardig, bijna geheel uitgestorven gebruik was dit van het leggen van « muntekruid » onder de poot van de bedsponde van de stervende. Het werd ons enkel uit één plaats gesignaleerd als zijnde nóg — en dan zeer sporadisch — in voege.

Onze correspondent noemde het « Oudemanskruid ». Na een oproep in een plaatselijk Brugs weekblad zijn wij te weet gekomen dat het hier ging om het muntekruid, de munte, meer bepaald de *Mentha aquatica*. De volksnaam muntekruid zou de plant te danken hebben aan zijn gelijkenis met een muntstuk; mentekruid (Brugs?) zou verwijzen naar de aromatische geur die het blad verspreidt als men het tussen de vingers wrijft.

Er zijn verscheidene soorten van muntekruid; de mulegiummunt of poleimunt, de pepermunt, de witte munt, de bruine munt, de hertsmunt, enz. Dit kruid bloeit meestendeels van Juli tot September en komt veel voor in de vochtige zandgronden.

In het Engels wordt de poleimunt typisch genoemd penny royal, soort die onze mensen de penningmunt heten; het gedestilleerd water van deze soort werd vroeger gebruikt tegen de vlooien en de

ziekte, naar het geneesmiddel, « hete penningkoorts » geheten. Een oude Delftse kruik, hiervoor eertijds gebruikt, is nog te zien op de toonbank van de zo schitterend wel bewaarde apotheek van het Sint-Janshospitaal, te Brugge.

In zijn *Flora Diabolica*, zegt Teirlinck o.a. dat het mentekruid in het d p. du Gard (gans in het Zuiden van Frankrijk), op Sint-Jansdag, op een zeer zichtbare plaats in het huis gehangen wordt, om het eventuele boze werk van de tovenaars te voorkomen. In hun gewesttaal zeggen de Zuiderlingen: « Gij hebt mij beetgenomen / Als gij gezameld hebt / Den nacht van Sint Jan / Munt en St. Janskruid ». Want ook bij ons (b.v. in het Noorden van Oost-Vlaanderen), wordt het mentekruid, St.-Janskruid genoemd. In Duitsland gebruikten het de oude vrouwen om kinders en vee te onttoveren, w jl het soms als bezwering van waterduivels en -nekkers aangewend werd.

Zouden wij dus hier, in ons geval, staan voor  en van de laatste uitlopers in West-Vlaanderen (en elders?), van de aanwending van het muntekruid als duivelbezweerder in een sterfkamer?

Waar was eertijds — of is nu nog? — dit muntekruid gebruikt? En tot welke doeleinden? Wat is de volkse benaming en waarop steunt zij?

M. V. C.

Dienst en Wederdienst

4. Jozef Rabau, Statiestraat 17, Beverenbij-Roeselare, heeft een goedgebwaard exemplaar van « 't Manneke uit de Ma-

ne, Volksalmanak voor Vlaanderen », 1903. Hij wenst het te ruilen tegen een van 1895, 1896, 1897, 1900 of 1910.

Heemkundige Bibliografie

I. IDEOLOGISCHE CLASSIFICATIE

DIALECTOLOGIE

VERDEYEN, Prof. Dr R., **Bruegel en de dialectgeografie**. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 1236-1240 (met 4 afb.).

Op een schilderij van P. Bruegel, voorstellende een man in lang donker gewaad wiens beurs door een schelm (in een wereldbol gevat) wordt afgesneden, staat een tweeregelig vers:

Om dat de werelt is soe ongetru
Daer om gha ic in den ru.

Schrijver vergelijkt dit werk met drie andere uitbeeldingen van hetzelfde thema: de trouweloosheid der wereld. Hij stelt de vraag, of de vorm **ongetru** (voor ongetrouw) en **ru** (voor rouw) misschien een argument zou zijn voor Kleine of Grote Brugel (Belg. Limb. als geboorteplaats van Bruegel).

N.

HEILIGENVERERING

DEFRAEYE, Leon en SIMOENS, Leo. **Onze Heiligen in Kerk en Kapel, I. Bisdom Brugge**. (In eigen beheer: L. Simoens, Herdersliedstraat, 29, Molenbeek, postrek. 4299.02 of over de boekhandel), 1950, 8°, 72 blz., 40 fr.

Het is een goed idee geweest van de schrijvers dit boekje uit te geven. In een eerste alfabetische lijst vindt men de namen van alle heiligen, die in het Bisdom Brugge worden vereerd, met verwijzing naar de resp. gemeenten. De tweede lijst bevat al de namen van de gemeenten en bij ieder de verschillende parochiën met vermelding van de titelheilige(n), de in de parochiekerken bijzonder vereerde heilige(n), de heiligen van de kapellen en van de kloosterkerken, met zo mogelijk voor elke heilige de aanwezigheid van een relikwie, het gevierde octaaf of noveen en de reden der aanroeping.

Het werkje kan zeer nuttig zijn voor alwie zich bezighoudt met de studie van de heiligenverering, de volksdevoties, de bedevaarten e.d.

Er zijn interessante conclusies uit die gegevens te trekken, b.v. hoe de oorspronkelijke verering van Sint Niklaas van Myra die van St. Niklaas van Tolentijn er bij trekt te Diksmuide; dat in het klooster van Eernegem onder de naam van Vincentius zowel de Leviet-martelaar als de Beijder Vincentius à Paulo wordt vereerd.

Ten gevolge van onvolledige of onduidelijke inlichtingen zijn fouten en verwarringen ontstaan in de identificatie van de heiligen. Zo is Antonius Abt dezelfde als Antonius Eremiet, maar onderscheiden van Antonius van Padua; Brigida is identiek met Brigitta van Ierland; er is geen verschil tussen Gabriël van de Moeder van Smarten (niet: G. van Smarten) en Gabriël Possenti (niet: Possent); Joannes Maria is de H. Pastoor van Ars; Slaaf of Servus is eenzelfde heilige; eveneens Theresia van Lisieux en Theresia van het Kind Jezus, enz. Gaarne hadden wij een streng doorgevoerde eenvormigheid gezien in de schrijfwijze van heiligennamen en plaatsnamen. Deze en dergelijke oneffenheden zullen gemakkelijk kunnen vermeden worden in de volgende deeltjes, die aan de andere Vlaamse bisdommen zullen worden gewijd, en die wij zeer gaarne tegemoet zien.

N.

KUNSTGESCHIEDENIS

BORCHGRAVE d'ALTENA, Cte J. de, **De la place de l'ancien Comté de Looz dans l'art mosan**. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 112-199.

Het graafschap Loon (de tegenwoordige provincie Limburg) heeft een voorname rol gespeeld in de kunst. Te Koninksheim zijn de oudste christelijke graven van ons land gevonden. Tongeren, Maaseik en Aldeneik bezitten oude kunstwerken. Maaseik is de geboorteplaats van de van Eyck's. Er zijn nog prachtige altaarretabels. De renaissance-kunst is goed vertegenwoordigd, b.v. door het koorgestoelte van St. Quirinus te Hasselt. Zo geeft schrijver voor ieder periode van de kunstgeschiedenis de werken, die in het oude graafschap Loon zijn voortgebracht, en waar die te vinden zijn.

N.

EBELING, H.J.M., *Jheronimus van Aken*. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 444-457.

De archivaris van 's-Hertogenbosch geeft in deze bijdrage de samenvatting van zijn jarenlange onderzoekingen betreffende de identiteit van de bekende meester Jeroen Bosch. Deze Jeroen, bijgenaamd Bosch, heette in feite Jheronimus van Aken en was de zoon van Anthonis van Aken; misschien was hij een geboren Bosschenaar, maar het staat niet vast; hij werd geboren omstreeks 1460-1462; in 1487/88 zou hij « vrije meester » zijn geworden. Tijdens zijn leven is er nog een andere Jeroen schilder geweest te 's-Hertogenbosch. N.

FIERENS, Paul, *Sur la « Tempête » de Bruegel*. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 483-490.

Het doek, geheten « Het Onweder », dat in het Kunsthistorisches Museum te Wenen wordt bewaard, moet aan Bruegel worden toegekend; het zou uit de laatste levensjaren van de meester zijn. N.

LAES, Arthur, *Commentaires sur un paysage attribué à David Vinckeboons au Musée de Glasgow*. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 693-696 (met 1 afb.).

Het schilderij, voorstellend de rust bij de vlucht naar Egypte, is niet van D. Vinckeboons; het moet toegeschreven worden aan een navolger van Jan Bruegel (de fluwelen), met waarschijnlijkheid aan de Antwerpenaar Abraham Govaerts (†1626). N.

SMITS, Dr K., *Iconografie en wetenschappelijke methode*. In *Miscellanea J. Gessler*, pp. 1145-1152.

De iconografie is een taal, een beeldtaal, die haar eigen wetten gekend heeft gedurende eeuwen. De bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek van Nijmegen bepleit de systematische bestudering van de iconografie over de heiligen van Nederland (Noord en Zuid). Tot dit doel stelt hij de oprichting voor van een documentatiecentrum, met de medewerking van de twee katholieke universiteiten der Nederlanden: Leuven en Nijmegen. N.

GEOGRAFISCHE CLASSIFICATIE

AARTSELAAR

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

ANTWERPEN

VAN PASSEN, Rob., *Inventaris op de oude Plans en Kaarten in het Archief van O. L. Vrouwekerk, te Antwerpen*. In *Tijdschr. voor Geschied. en Folklore*, uitgeg. door de Comm. voor Geschiedk. en Folk. Opzoek. der Prov. Antw., Jg. XIII (1950), Nrs 1-3, blz. 41-51.

Zeer belangrijke lijst van 66 oude kaarten (17e en 18e eeuw) rakende Aartselaar, Antwerpen, Bazel, Berchem, Boechout, Borgerhout, Bornem, Borsbeek, Brasschaat, Broechem, Deurne, Edgem, Ekeren, Emblem, Geel, Hagenbroek, Halle, Harinkrode, Kastel(?), Kontich, Lachene, Lier, Lint, Mariekerke, Massenhoven, Merksem, Millegem (Ranst), Mortsel Oelegem, Oosterweel, Polderbos, Putte, Ranst, Schilde, St.-Amands, St.-Willebrords, Stabroek, Viersel, Vremde, Wijnegem, Wilmaarsdonk, Wilrijk, Wommelgem, Zandhoven, Zandvliet. W.

PAIS-MINNE, E., *Kaarten-inventaris van het Archief der Commissie van Openbare Onderstand,*

te Antwerpen. In *Tijdschrift voor Geschiedenis en Folklore*, uitgegeven door de Comm. voor Geschiedk. en Folk. Opzoek. der Prov. Antw., Jg. XIII (1950), Nrs. 1-3, blz. 3-40.

Zeer belangrijke lijst van 174 oprolbare kaarten en kaartboeken, betreffende Antwerpen, Berchem, Berendrecht, Boechout, Borsbeek, Brasschaat, Brecht, Broechem, Deurne, Duffel, Edgem, Ekeren, Emblem, Halle, Hoevenen, Houtem (W.-VI.), Hove, Kontich, Lampernisse, Lier, Lo (Veurne), Melsele, Merksem, Mortsel, Oelegem, Oorderen, Oosterweel, Oostmalle, Oudekapelle, Ranst, Ruisbroek, Rijsbergen, Schilde, Schoten, 's-Gravenwezel, St.-Job-in-'t-Goor, St.-Rijckers, Stabroek, Verrebroek, Veurne, Vinkem, Willebroek, Wilmaarsdonk, Wilrijk, Wommelgem, Wulvergem, Wuustwezel, Wijnegem, Zandhoven, Zandvliet, Zoersel, Zwijndrecht. W.

BAZEL (O.-VI.)

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

BERCHEM (Antw.)

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

BERENDRECHT

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

BOECHOUT

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

BORGERHOUT

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

BORNEM

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

BORSBEEK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

BRASSCHAAT

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

BRECHT

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

BROECHEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

BRUGGE

MAERTENS, Alf., *Leven en dood van een bank in de XIXe eeuw; bijdrage tot de studie van het economisch verval en herleven van Brugge en omstreken in de tweede helft van de XIXe eeuw toen Brugge een financieel centrum was door toedoen der bank Dujardin*. Brugge, Walleyndruk, 181 blz.

Op 9 Nov. 1789 werd te Brugge Felix Dujardin geboren, die zich in 1841 als bankier vestigt op de huidige Garenmarkt. Dank zij het wijs beleid van die schrandere geest werd Brugge tijdens het derde kwart van de verleden eeuw een centrum dat in de financiële wereld van gewicht was. Lacy, onder het bestuur van de zoon Dujardin moest de bankinrichting haar betalings staken en werd op 13 Juli 1875 failliet verklaard.

Hier is een vakman aan het woord, die zijn bevinden op een klare, bevattelijke manier weergeeft.

Deze degelijke studie werpt een hel licht « achter de schermen » van de economische en financiële wereld uit het Brugge tijdens de verleden eeuw.

M. V. C.

BRUSTEM

Zie: KORTENBOS.

DEURNE (Antw.)

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

DUFFEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

EDEGEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

EKEREN

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

EMBLEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

GEEL

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

GEETBETS

BORGERS, Frans, *Geschiedenis van Geetbets* (Uitgave v. h. Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant), Brussel, Drukkerij A. Hessens, 8°, 274 blz., prijs: 135 fr. (te bestellen door storting op postrekening Nr. 1012.42 van Dr J. Lindemans, Laken).

Dhr Frans Borgers, onderwijzer te Geetbets, heeft ons een model van een dorpsmonographie geschonken, gesteund op de bestaande werken en op talrijke archivalia. Achtereenvolgens behandelt hij het aardrijkkundig uitzicht, de plaatsnamen, de feodale, de bestuurlijke en de parochiale instellingen, de armenzorg, het onderwijs tot 1900, de maatschappelijke instellingen; daarna vertelt hij over de voornaamste geschiedkundige gebeurtenissen, schetst hij het leven van onze voorouders en tekent hij de nog bekende sagen en legenden op. Een mooie, uitslaande kaart geeft de voor-

naamste toponiemen van G. etbets aan; een goed samengestelde bronnenlijst gaat aan het boek vooraf; wij hadden slechts wat meer systematiek gewenst in de citaten en verwijzingen in de loop van de tekst. Hier en daar werd in het boek een bladzijde uitgespaard, waarop de lezer verzocht wordt zijn persoonlijke aantekeningen neer te schrijven in verband met zijn familie en met het veranderde uitzicht van zijn dorp. Werkelijk, een keurig heemkundig boek, dat geroepen is de nog bestaande en bewaarde schoonheid van de gemeente te doen waarderen. Moge het « Geschieden Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant » nog meer dergelijke werken publiceren.

N.

HAGENBROEK

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

HALLE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

HARINKRODE

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

HOEVENEN

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

HOUTEM (W.-VI.)

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

KASTEL (?)

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

KEMPEN

VAN HEMELDONCK, Em., *Regenboog der Kempen. I. Land en Volk.* — 15 x 21 cm.; 97 blz., 37 foto's op even zoveel platen. — Uitg. J. Lanoo, Tielt, 1950. Prijs: met inschrijving op de 3 dln ing. 88 fr., geb. 112 fr.; afzonderlijke dln ing. 98 fr., geb. 122 fr.

Er is op dit moment wellicht niemand die de Kempen — ik bedoel landschap en mensen — beter kent dan Emiel van Hemeldonck. Als hij, onze

beste huidige Kempische heemschrijver, van die Kempen een synthetisch beeld ophangt, weten wij dat dit beeld betrouwbaar, verantwoord, grondig en liefdevol is uitgetekend. Geen (wetenschappelijk) **heemkundig** boek wou schrijver ons schenken, wel een warm, prachtig **heemboek**, een gids tot de diepere schoonheid van dit heem. Hij voert ons langs heide, duin en den, bos en ven, naar de Kempische mens; wat hij b.v. over de Kempische moeders zegt, behoort tot het schoonste wat er ooit over geschreven werd.

De 37 foto's van Longinus de Munter o.f.m., zijn een prachtig en essentieel deel van dit boek en ze zijn tevens, wat Kempisch landschap en mens betreft, ware documenten (een nauwkeuriger identificatie bij de onderschriften, b.v. door aanduiding van de plaats van opname, had deze documentaire waarde fel verhoogd).

Een werk dat niemand, die van de Kempen houdt, zal willen missen

W.

KONTICH

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

KORTENBOS

GOYENS, Maurice, *Geschiedenis van Kortembos.* Hasselt N. V. De Limburgsche Drukkerijen, z. j. (1948), 8 8°, 158 blz.

De meeste lezers zullen Kortembos wel kennen, dat vermaard is door zijn bedevaart naar en zijn fraaie basiliek van Onze Lieve Vrouw. Het boek van dhr M. Goyens over Kortembos is dan ook een welkome bijdrage tot de geschiedenis van Limburg en tot de geschiedenis van de Maria-devotie in ons land. Keurig uitgegeven, gesteund op een rijke literatuur en op vele ongedrukte bronnen uit de archieven van Averbode, Brussel, Hasselt en Luik, biedt dit werk niet alleen oorspronkelijke en betrouwbare historie, doch tevens een belangrijke hoeveelheid illustratief materieel. Eigenlijk is Kortembos geen gemeente, maar een gehucht, gevormd door grensgebieden van de gemeenten Brustern, Kozen en Sint-Truiden, vroeger « Nachtegael » geheten. Daar werd in 1636 een Mariabeeldje ter verering in een eik geplaatst. Twee jaren later werd er een kapel gebouwd; reeds in 1641 gaf de Prinsbisschop van Luik de toelating een kerk op te richten, die door de Witheren van Averbode werd opgetrokken in Renaissancestijl en later voltooid met de toren. Kortembos is het meest

bekende bedevaartoord van Limburg geworden en men vereert er nog steeds het beeld van O. L. Vrouw Behoudenis der Kranken, een potaarden reproductie van O. L. Vrouw van Foy. In het laatste deel van het werk wordt gesproken over Kortebos in de folklore en de kunst, over de prentjes en bedevaartvaantjes, de medailles en de werken over dit genadeoord gepubliceerd. Wij zijn de schrijver dankbaar voor dit mooie boek.

N.

KOZEN

Zie: KORTENBOS.

LACHENE

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

LAMPERNISSE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

LIER

BARA, A., *Un huilier lierois en argent.* — In « Bull. des Mus. Royaux d'Art et d'Histoire », 1948, pp. 79-82 (5 ill.).

Gedetailleerde beschrijving van een zilveren olie- en azijnstel in 1796 gemaakt door zilversmid Jan-Baptist Blankaert van Lier en versierd met emblemen van het brouwersambacht; enkele bepalingen geldend voor Lierse zilversmeden. Voorwerp in: 1945 door Jubelmusea verworven.

W.

Zie ook: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

LINT

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

LO (Veurne)

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

MARIEKERKE

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

MASSENHOVEN

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

MELSELE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

MENEN

VAN STEENKISTE, R., *Geschiedenis van Meenen, volgens de « Histoire de Menin », van Dr. Rembry-Barth* (tek. Fred. Wallecan), Menen, J. Deleu, 1950, 222 blz., ill. in de tekst. Prijs: 50 Fr.

Zoals de ondertitel het klaar verkondigt is deze volkse geschiedenis gesteund op het wetenschappelijk en historisch verantwoord werk van Dr. Rembry-Barth, dat vier lijvige boekdelen beslaat en voor circa zestig jaren verscheen.

De naam van de heer R. van Steenkiste, geboren Menenaar, staat borg voor de degelijke omwerking. Hij heeft zich zeer handig van zijn con amore opgenomen taak gekweten; hier en daar kruidt hij zijn taal met een tikje humor, wat in een volks boek best van pas komt.

Vulgarisatie van het beste allooi; wat de volksmens van Menen over zijn stad dient te weten, wordt er klaar en duidelijk in opgegeven. Het werk is bijgehouden tot begin 1950. De typographische afwerking is keurig. M. V. C.

MERKSEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

MORTSEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

NIEL-AS

De Grot te Niel-As (Limburg). — In *Kapel en Beeld*, Nr. 2, Oct. '49, 15-16 (overgenomen uit « Het Belang van Limburg »).

Eigenaardige geschiedenis van een opgerichte grot van O. L. Vrouw v. Lourdes, waarvoor een ganse gemeente stenen bijeenraapte en metselde.

W.

OELEGEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

OORDEREN

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

OOSTERWEEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

OOSTMALLE

DE MOLDER, Theod., *Geschiedenis van Oostmalle*, Turnhout, Drukk. J. van Mierlo-Proost, 1948, 8°, 516 blz. (Te bestellen door storting van 250 Fr. op postrekening Nr 4378.49 van onderpastoor H. Laanen, Oostmalle).

Pastoor Th. de Molder (†1947) maakte tijdens zijn pastoraat te Oostmalle (1919-1947) een grote menigte aantekeningen over de geschiedenis van zijn parochie; hij verzamelde deze in dit geschiedkundig werk, waarvan hij echter het verschijnen niet meer mocht beleven. Wegens het verloren gaan van de oudste archiefstukken van Oostmalle was het niet mogelijk het werk tot een systematisch geheel te laten uitgroeien, maar ook voor de latere eeuwen zijn het te veel snippers geworden zonder onderling verband. Oostmalle, dat zeer oud is, wordt voor het eerst vermeld als « Malle » in 1194, als « Oostmalle » in 1254. Van de eerste eeuwen zijn slechts schaarse gegevens overgebleven, maar van de 17e eeuw af kon het leven van de gemeente en van de parochie van dichtbij worden gevolgd. Het best heeft schrijver de geschiedenis verteld in verband met het geslacht van Renesse (tot 1830). Na de behandeling van de gemeente en van de heerlijkheid volgt die van de parochie, met ten slotte een dertig blz. over het onderwijs en in het bijzonder over de onderwijzersfamilie Vinck (1668-1864). Een mooie moderne plattegrond en een schets van de kom der gemeente naar een oud plan (uit welke tijd?) situeren voor de lezers de voornaamste plaatsen, straten, waterlopen en gebouwen. Het zal wel ten gevolge van het overlijden van de schrijver zijn, dat op blz. 316 gesproken wordt over de verschillende gemeentezegels, « waarvan wij hier een afdruk wedergeven », terwijl er slechts één te vinden is op de titelpagina, en dat op blz. 442 verwezen wordt naar het plan der oude pastorie, dat ontbreekt. Talrijke welgeslaagde illustraties verhogen

de waarde van het werk, dat er nog heel wat zou bij gewonnen hebben indien de oneffenheden in de tekst en de vele herhalingen hadden kunnen weggewerkt worden, indien de bewijsplaatsen van de citaten waren aangegeven op een duidelijke en eenvormige manier of indien er een literatuurlijst ware gevoegd bij het werk. Zoals het lijvige boek daar voor ons ligt, zal het zeker dienst kunnen bewijzen en de bewoners van Oostmalle en de minnaars van de Kempen zullen de nagedachtenis van pastoor de Molder er voor in ere houden.

N.

Zie ook: ANTWERPEN, Pais-Minne.

OUDEKAPELLE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

PUTTE (Mech.)

NAUWELAERTS, Dr. M. A., *Parochiekerk van St.-Niklaas te Putte. Beknopte Inventaris van het Oud-archief*. In *Tijdschr. voor Geschied. en Folk.*, uitg. door de Comm. voor Geschiedk. en Folk. Opzoek. der Prov. Antw., Jg XIII (1950), Nrs 1-3, blz. 52-83.

Men sla het eerste Nr van deze jg. van *Ons Heem* er op na, voor het overzicht en de commentaar betreffende dit archief. Thans geeft schr. de lijst der 552 stukken ideologisch en chronologisch geordend. Daarmee heeft hij dit archief niet alleen geordend, verzorgd, gered, maar een uitstekend voorbeeld gesteld. Mogen anderen evenzo onschatbare diensten bewijzen aan de geschiedenis van hun parochie.

NAUWELAERTS, Dr. M. A., *De Bremkapel te Putte (bij Mechelen)*. In *Kapel en Beeld*, Nr. 2, Oct. '49, pp. 12-13.

Naam, legende, beeld, historiek van kapel en van verering; direkt aan de bron geput: het kerkarchief door Schr. voor 't eerst onderzocht.

W.

Zie ook: ANTWERPEN, Van Passen.

PULDERBOS

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

RANST

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

RUISBROEK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

RIJSBERGEN

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

RUPELMONDE

J. G. [Jan Gessler]: *Apostelbrokken te Rupelmonde*, Volksk. 1949, 131-132.

Fondatie gedaan door Cornelis Rooman, te Rupelmonde overleden in 1510 en die de oorsprong is van het werpen van apostelbrokken, op Witte Donderdag, aldaar.

M. V. C.

SCHILLE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

SCHOTEI

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

'S-GRAVENWEZEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

ST.-AMANDS

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

ST.-JOB-IN-'T-GOOR

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

ST.-RIJCKERS

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

ST.-TRUIDEN

Zie: KORTENBOS.

ST.-WILLEBRORDS

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

STABROEK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

VERREBROEK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

VEURNE

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

VIERSEL

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

VINKEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

VREMDE

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

WILLEBROEK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

WILMAARSDONK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

WILRIJK

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

WOMMELGEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

WULVERGEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

WUUSTWEZEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

WIJNEGEM

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

ZANDHOVEN

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

ZANDVLIET

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne & Van Passen.

ZOERSEL

Zie: ANTWERPEN, Pais-Minne.

ZONHOVEN (Limb.)

MELIS, H.C., Zonhoven, Hasselt, Drukkerij Leon Crollen, z. j., 8°, 231 blz., prijs 100 Fr.

Schrijver draagt zijn werk op « aan het onderwyzend personeel van de verschillende scholen van Zonhoven » (wij vermoeden dat hij zelf het hoofd is van een dezer scholen), en het lijdt geen twijfel of het heemkundig onderwijs en de milieu-studie zullen met zijn werk zeer gebaat zijn. Vermoedelijk om zijn lezers niet af te schrikken heeft S. de aantekeningen naar het aanhangsel verwezen, maar de aantekeningen zijn er en dat is het voornaamste. Zonhoven is een sedert oeroude tijden bewoonde plaats, zoals gevonden stenen, gebruiksvoorwerpen en voorhistorische wapens uitwijzen. In de 7e eeuw is er reeds een bidplaats

of kapel. Langzaam groeit de nederzetting uit tot een voorname gemeente om in de 20ste eeuw, tengevolge van de industrialisatie van Limburg, een grote bloei te kennen: meer dan 7000 inwoners, einde 1947. Geheel in overeenstemming met de homogeen katholieke bevolking van de gemeente telt het een twaalfstal oude en enkele nieuwere Mariakapellen.

Schr. kon ook een lijst mededelen van de 112 priesters, die in de loop der eeuwen uit Zonhoven zijn voortgekomen. Bij de bevrijding van 1944 kreeg de gemeente enige vermaardheid door het verblijf van maarschalk Montgomery en zijn legerstaf. Over het oude verleden, de volksgebruiken, de vertelsels, de gebeurtenissen uit de laatste tijd en nog veel meer weet Schr. ons te verhalen in een aangename en gemoedelijke verteltrant. Jammer dat de talrijke afbeeldingen op het gebruikte houthoudende papier niet tot hun recht komen. N.

ZWIJNDRECHT

Zie: ANTWERPEN, Van Passen.

Aan onze Lezers

Wegens een technische fout was het ons niet mogelijk tijdig klaar te komen met de tekst voor « Onze Stam ».

Wij verontschuldigen ons hiervoor bij onze lezers. In het volgend nr. worden onze familiekundigen dubbel schadeloos gesteld.

EEN VERZEKERING NEMEN BETEKENT :
EIGEN
ZORG AAN EEN ANDER OVERDRAGEN.

Die « andere » moet daarvoor
BEKWAAM
en VERTROUWBAAR
WEZEN.

Dat is in elk geval

DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE

EERSTE VLAAMSE ALGEMENE MAATSCHAPPIJ VAN VERZEKERINGEN

Koninklijke straat 204, BRUSSEL Groot-Brittanniëlaan 47, GENT.

HET GUNSTIG OUD GEKEND HUIS *A. Verslot*

THANS *VERBA*

opent een bijhuis

Steendam 43, te Gent

SCHRIJF- EN REKENMACHINES — DUPLICATORS — ALLE
BUREELBENODIGDHEDEN, STENCILS, LINTEN, PAPIER VOOR
DUPLICATORS, E. A.

BEVEELT ZICH AAN BIJ DE LEDEN VAN HET VERBOND VOOR HEEMKUNDE

OP CAFE, AAN TAFEL

drinkt bij voorkeur de lekkere bieren
CELTA-PILS — CELTA-EXPORT
FAMILY'S-EXTRA

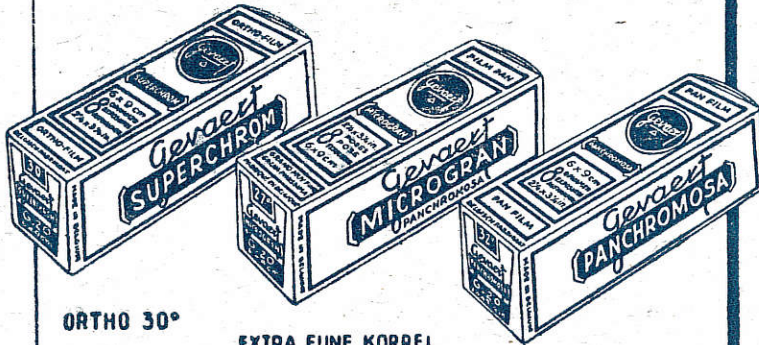
der Brouwerij *A. Meirsonne*

GENT

TEL. 576.87

GENT

GEVAERT ROLFILM

ORTHO 30°

EXTRA FINE KORREL
27°

HOGE GEVOELIGHEID
32°

VOOR PERFECTE FOTO'S

